

ככתבם וכלשונם'

ז'חד מינייהו עדיף כתרי מינן'

— 'נראה לי הטעם: כי בני ארץ ישראל, טבע הארץ מסייע להם, משום דאירא דא"י מחכים, אבל אינם רגילים ללמוד כל כך בחריפות כמו בני בבל. ולכן בבני בבל ההרגל מסייע, ולבני ארץ ישראל — טבע הארץ. וטבע הארץ עדיף מן ההרגל. אבל כשבן בבל עולה לא"י, הנה ההרגל והטבע מסייעין אותו, ומשום הכי עדיף כתרי מינייהו'. (לשון הריב"ש ז"ל בשטמ"ק. וע"ע בדברי שאול' (לגרי"ש נטנון) במש"כ על טבע אויר הארץ ואנשיה.

על ההבדלים בלימוד בני א"י ובני בבל — ע' עוד ב'יוסף דעת' יבמות סב (חוברת קמח). וראה בחידושי אגדות למזרח"ל מפראג כאן, שבני בבל היו בעלי בשר, ולכן כשבאו לארץ, יכלו יותר להתעמק בחכמה ולתת חילם לאוריתא. מה שאין כן בני א"י שהיו דקי בשר).

— 'לפי שיצא מטומאת ארץ העמים ונכנס תחת כנפי השכינה' (היינו, מעלתו יתרה מזה שדר בארץ משכבר. וכדרך שאמרו על בעלי תשובה כלפי הצדיקים מעיקרם).
'וגם, כי כשהאדם לומד חוצה למקומו, קובע לימודו יותר ומצליח, לפי שאינו מתבטל'. (ריטב"א).

פרפראות לחכמה

'אבל במומין שבגלוי — אינו יכול לטעון. ואם יש מרחץ בעיר — אף מומין שבסתר' —
זו לשון הרא"ש (סי' טו): 'ודוקא בעיר שדרך הבנות לצאת מבית אביהן, ולרחוץ במרחץ ביום. אבל במקום שאין דרך הבנות לראותם חוצה, ואף למרחץ אינן הולכות אלא באישון לילה ואפילה, כמו בספרד — אף על מומין שבגלוי יכול לטעון'.

(בכמה מקומות מבואר שאין דרך נשים היתה לצאת חוצה. וע' ב'מנחת שלמה' (צא, כג) בדיונו בדין הליכה אחר אשה בשוק בזמננו, שמצויות הנשים בשוק, שלא כבזמננו. וע"ש שהביא שמפורסם בשם החתם-סופר דטעמא דנשים אין מדליקות לעצמן נר חנוכה, כדי שלא תעמודנה על פתח הבית סמוך לרשות הרבים. וע' גם בנדרים לו: דבנות לא בעו שימור, ובראשונים. וע"ש לח: בר"ן בשם הירוש' שאין דרכה לצאת לשוק; ספרי תצא עה"פ 'ומצאה איש בעיר'; מרומי שדה — סוטה ה).

'ז'חד מינייהו עדיף כתרי מינן... ז'חד מינן כי סליק להתם, עדיף כתרי מינייהו' — נמצא, חכם העולה לארץ ישראל, גדלה מעלתו פי ארבע. רמז לדבר בדברי משה רבינו: **אעברה נא ואראה את הארץ** — 'אעברה' אותיות 'ארבעה', היינו, אהיה ארבעה כשאראה את הארץ הטובה. (בן יהוידע)

דפים עה — עו

כללים ושיטות

כאן נמצא — כאן היה

סוגית 'מומין' — סוגיא סבוכה ומסועפת, ורבות נכתב עליה בספרי האחרונים. להלן נביא קומץ קטן שאין בו כדי שביעה, של כללים היוצאים מן הסוגיא ומן הראשונים.

א. כל מקח, או קידושין וכד', שנולד בהם ספק על ידי מציאת ריעותא כלשהי אחר המעשה, ואין ידוע אם אותה ריעותא היתה קיימת לפני הקנין — ברשות המוכר, או לאחריו — אצל הלוקח, לדברי רבא, הקובע הוא מקום מציאת אותה ריעותא. אם נמצאת ברשות הלוקח, עליו מוטלת ההוכחה שכבר לפני הקנין היתה. ואם ברשות המוכר — עליו הראיה.

ומבואר בסוגיא (הן בדברי רבא, הן בהמשך הסוגיא, וכמבואר בתוס' ד"ה כל — עו:): שאף מוציאין ממון על סמך עיקרון זה — 'כאן נמצא וכאן היה'.

הסבר הלכה זו, באר ה'שב שמעתתא' (ב), שאין מחזיקין ריעותא מרשות לרשות. היינו, כיון שהולכים תמיד אחר 'חוקת הגוף' לומר שלא חל שינוי בדבר המוחזק לנו במצב מסוים, ואף גדר 'ספק' אין בזה, שמניחים אנו שהמצב נשאר כמות שהיה, הלכך גם אם נעשה שינוי בדבר, אין אנו חוששין אלא לגבי הרשות שנמצאת בה הריעותא, ולא לגבי הרשות הקודמת. נמצא, כשדנים על הרשות ההיא, אנו מניחים בודאות שלא חל בה שינוי. (האחרונים שלאחריו דנו בהגדרה זו — ע' שערי יושר ש"ב; קובץ שיעורים; שיעורי הגרנ"ט, בית ישי מט, ועוד).

ב. בהגדרת 'כאן נמצא' נחלקו הראשונים האם הכוונה למקום הפיסי, או לרשות הקנינית, הדינית; שיטת הרי"ף (כפי שבארו הר"ן ועוד. וכן היא שיטת הרמב"ם והשו"ע) שהולכים אחר המקום שבו נמצא החפץ, כגון: המחליף פרה בחמור, ולאחר משיכת הפרה נמצא החמור מת, תלוי היכן עמד כשמצאנוהו, אם בבית המוכר או בבית הלוקח. מאידך, הרא"ש (ו'חכמי אשכנז וצרפת' כלשון הרא"ש. וכן פסקו הטור והרמ"א בחו"מ רכז) חלק על כך בתוקף, אלא כיון שמשך את הפרה, לעולם נחשבת המציאה ברשות הקונה, ואין הברל היכן עמד החמור בפועל. ואף כתב שנראה לו שנפלה 'טעות סופר' בספרי הרי"ף. (וע' 'שב שמעתתא' ב, ד-ז; בית ישי מט הערה ו).

ג. כמה מן הראשונים כתבו, שאין אומרים 'כאן נמצא כאן היה' אלא כדי לבטל או לקיים מקח וכדומה, אך לא לענין דברים אחרים, שאינם נוגעים לביטול או קיום המקח. כגון: בהמה שנמצאה טריפה ביד הלוקח, ועתה נשאלה שאלה על הכשר הגבינות שעשה המוכר מחלבה, אין בכח סברת 'כאן נמצא' וכו' להתיר את הגבינה. וכן: כתם שנמצא בבגד מושאל, ואין ידוע אם היה לפני שהשאל. (ע' רש"י ותוס' חולין נא. שב שמעתתא ש"ב בשם הרשב"א והריב"ש).

ובספר הפלאה בסוגית 'פתח פתוח' (לעיל ט) כתב, שהבא בטענת 'פתח פתוח מצאתי' ויש שהות מספקת בין החופה לטענה, שאפשר שזינתה כשהיתה נשואה — אומרים 'כאן נמצא כאן היה' לענין לאוסרה על בעלה. ומוכח שסבר שאומרים כלל זה אף לענין אחר שאינו קשור בעצם המקח. וכבר חלק עליו ב'בית יעקב' (בחידושו לאה"ע. וע' בענין זה בתוס' רא"ש נדה נח; אמרי בינה אה"ע ל; שיעורי הגרנ"ט כתובות כד).

ד. מחלוקת יסודית נוספת בין הראשונים בסוגייתנו, בענין 'כאן נמצא כאן היה': שיטת רש"י ותוס' שאומרים 'כאן נמצא' וכו' אף כנגד טענת ברי. והר"ן חולק ומפרש דברי רבא שמשנתנו מדברת רק ב'שמא ושמא' ובוה לא נחלקו רבן גמליאל ורבי יהושע, אלא לדעת כולם הולכים אחר מקום מציאת הספק. אבל כשהאשה טוענת ברי, כבמשנת 'משארסתי נאנסתי' — נאמנת לרבן גמליאל גם כשנמצאת הריעותא ברשותה.

ואף לרש"י ותוס', לדעת רב אשי בסוגיה, כשיש חזקת הגוף באופן המועיל (כגון בבוגרת, שאין זה כ'מנה לאבא בידך') עם 'ברי' — נאמנת, ואין אומרים בזה 'כאן נמצא כאן היה'. וע' ברא"ש שהביא דברי הרמ"ה שהלכה כרב אשי, דבתרא הוא. (וע' בשטמ"ק בפירוש הרא"ה לדברי רב אשי).

ה. הרא"ה והריטב"א בסוגיתנו כתבו שאם נמצאו מומין בבית אביה, אף גט אינה צריכה, שמחזיקים אותה לפנויה בודאי, משום 'כאן נמצא כאן היה' (וע' בטור אה"ע לט ובב"ש שם סק"א). וכבר דנו אחרונים בטעמם, למה לא נלך אחר חזקת הגוף, לפחות להטיל ספק, שמא נולדו המומין אחר האירוסין — ע' שערי ישר ב, יד טו; בית ישי מט הערה ז עפ"י רבינו יונה פ"ק דחולין. אמנם אם טוענת 'ברי' שנולדו המומין אחר האירוסין, צריכה גט מדין 'שויה אנפשה חתיכא דאיסורא', שהרי לדבריה מקודשת היא. (קובץ שיעורים. ופשוט).

דף עז

'נראתה קשת בימיך? אמר ליה: הן. — אם כן, אי אתה בר ליואי. ולא היא, דלא הואי מידי, אלא סבר לא אחזיק טיבותא לנפשי' —

'באור ענין זה, שאם היה חושב שהוא עומד בזכות עצמו, ולא בו יתברך, זה היה חסרון בו, שאף שלא נראה הקשת בימיו והוא עומד בזכות עצמו, אין ראוי להחזיק טובה לעצמו, כאילו לא נמצא בו מדרגה זאת והוא עומד בחסד הקב"ה כמו שאר הבריות שהם עומדים בטובו ית', שאם בדעתו שהוא שלם בלי חסרון — דבר זה עצמו הוא חסרון גדול... (מהר"ל בחידושי אגדות. וכבר עמדו המפרשים כיצד אמר דבר הנראה הפך האמת — ע' ליקוטי חבר בן חיים; פתח עינים; בן יהודע, ועוד)

'רבי יהושע בן לוי מיכרך בהו ועסיק בתורה' — והרי אמרו (פסחים ח): שבמקום שההיזק מצוי ושכיח, אין אומרים 'שלוחי מצוה אינן ניזוקין'? וצריך לומר, שזה דוקא בשאר מצוות, אבל לימוד תורה — שאני, וכדילפינן בקל-וחומר 'אם חן מעלה'... (קובץ שיעורים)

'... והנה אם אדם נוהג מנהג דרך ארץ ואינו דבוק תמיד אל התורה, אז יש מקום למזיקין שישלטו בו, וכמאמר רבינו במורה (ע' ח"ג יח-ט), שצדיק ורע לו לא קשה, שמחמת שבלתי אפשרי שיהיה דבוק לאלקות בלי הפסק, לכן ברגע אשר נפסק דביקותו עלול למקרים רעים... אבל רבי שמעון לשיטתו בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, היינו, שדבוקים תמיד להבורא יתברך בלי הפסק, אז אין עוד מלבדו כתיב, והוא למעלה מעולם הטבעי ואינו עלול למזיקין ולשום פגע רע ח"ו. וזה בעצמו מה שמצאנו בכתובות ע"ז רבי יהושע בן לוי מיכרך בהו ועסיק באורייתא, דריב"ל היה מובטח בדביקותו תמיד להשי"ת ולתורתו, כי חומרו זך ונעלה מגדרי הטבע, ולכך משכנו אצל רשב"י במחיצה של מעלה... (מתוך משך חכמה — בחקתי כו.ו. וע"ש בסו"פ שלה).

— כתב הריטב"א (דלא כרש"י ושאר מפרשים) שהיה נכרך בהם גם שלא בעת עסקו בתורה, כמו שאמרו (בסוטה כא.) שהתורה מגנת ומצלת גם בעידנא דלא עסיק בה. אך סיים הריטב"א: 'לעוסקין בה לשמה'. (וכ"כ מדעתו ר"ח פלאג' בספרו 'עיני כל חי' וע"ש. וע' בקוב"ש (פסחים ח) שכתב עפ"י הגמרא שם, ששלוחי מצוה אינן ניזוקין דוקא כשכוונתם לשם המצוה.

וע' ברא"ש שהביא כל אותן הנהגות ריחוק שנהגו החכמים מבעלי ראתן, ולא הביא הך דריב"ל דמיכרך בהו. וכן הוא בקיצור פסקיו שכתב בנו בעל הטורים. וב'קרבן נתנאל' הוסיף לדברי הרא"ש את הנהגת ריב"ל. ולכאורה דעת הרא"ש שהשמיט, משום שסובר שאין ללמוד הלכה מהנהגה זו של ריב"ל, כי מי יאמר זכיתי לבבי. וע' הגהות יעב"ץ).

— לעצם באור 'בעלי ראתן' — יש שרמזו הכוונה ל'נגע אפיקורסות', וזהו ה'שרץ שבמוחו' שכתב רש"י